

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.161.2.09

Богдан Бойчук

ДЕКІЛЬКА ДУМОК ПРО ПОЕТИЧНУ МОВУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ¹

У статті порушено питання про вичерпаність класичного вірша в українській літературі. На думку автора, мелодійність і ліричність української мови, що роблять її дуже зручною для версифікації, створюють проблему для поетів - нею легко писати, вона не чинить опору, що продукує велику кількість графоманів у сучасній українській літературі. Отже, сьогоднішня українська поетика потребує нових форм і зміни поетичної мови.

Я вже кілька разів звертався до проблеми поетичної мови в різних журналах, а тепер спробую зробити підсумкові заключення.

Уже понад півстоліття існує провалля між світовою та українською поетикою. Цілий світ майже суцільно пише верлібром або прозопоезією. Мене особисто не влаштовує такий стан речей, бо дотримуюся думки, що поет повинен послуговуватися всіма існуючими формами вислову чи творити власні форми, залежно від стану душі, настрою чи вимоги самого вірша під час творення. Однак існує такий стан речей у світовій поезії, і він до великої міри зобов'язує.

Українські ж поети в більшості пишуть регулярним, класичним віршем. Це мене також не влаштовує. Ми гордимось тим, що маємо добру (дехто думає, що найкращу у світі) поезію, але вийти у той світ так і не спромоглися. Бо регулярна форма з відтінками патріотики чи моралізаторства сприймається західним читачем як не-сучасна і несправжня поезія. Коли ми, наприклад, з американськими поетами перекладали Пастернака й Антонича, то першим нашим рішенням було відійти від регулярної поетики. Російські й українські критики нагадалися на нас за деформацію цих поетів, але наші переклади тішилися великим успіхом - Пастернака було перевидано шість разів, а Антонича три (в Америці, Канаді й Англії). Водночас регулярно перекладені поезії Шевченка не мали жодного відгону. До речі, Шевченка вважають у світі поганим поетом саме через неадекватні переклади.

Отже, існує провалля й існує проблема. Щоправда, сама регулярна поетика не була б ве-

ликою проблемою (зрештою, регулярно поетикою, як і верлібром, можна писати добру й погану поезію) — Зеров, наприклад, чудово знав, як послуговуватися нею. Проблема в тому, що українська мова надто мелодійна, надто лірична, надто співуча й гладка і, як багатьом видається, найкраще нібито надається для творення поезії. На жаль, воно не зовсім так. Українська мова прекрасно надається для версифікації, а не для творення поезії. Бо цією мовою надто легко писати, і вона не чинить достатнього опору поетові. А це дуже важливо.

Найчастіше написана в регулярній ритмічній схемі й римована строфа діє як поезія сама по собі - своєю мелодійністю, легкістю та ліричністю. Хоч поезії там нема й краплини (а це по-собляє графоманським витворам). В результаті майже половина сучасної української поезії - це менше або більше вишукана версифікація. Друга велика частина твореної сьогодні поезії - це менший чи більший компроміс між версифікацією і поезією. І навіть у добрій регулярній поезії відчутний негативний вплив залегкої та мелодійної мови.

А тепер спробую проілюструвати сказане. Я отак навмання взяв однострофовий вірш із «Літературної України»:

Так жили ми, поживали.
так і нині живемо:
то щосили вихваляли,
то шалено клянемо.

То все. Це закінчений вірш. Він, без сумніву, діятиме на читача самою формою, буде навіть

¹ Доповідь виголошено в Національному університеті «Киево-Могилянська академія» 28.01.2004.

збуджувати асоціації до колишніх часів, коли все вихвалялося, та до сучасності, коли ті самі речі проклинаються. Однак, скільки я не вивертав цю строфу, не знайшов ані натяку на поезію. Бо, як казали американський поет Стенлі Кюніц чи польський поет Єжи Плютовіч, поезія починається там, де є щось із міту, з магії, з молитви чи сну, - навіть у буденних речах, у щоденностях, які описуються.

Ось вишуканіший приклад:

а мрії, мов зорі
дрібні й полохливі
чаркуються з ніччю
ззорі зрадливі

Це зразок віртуознішої версифікації. Вправді, такі образи, як «полохливі зорі» чи «чаркування з ніччю» ставлять цю строфу близько до категорії компромісу між поезією та версифікацією.

Наведу, нарешті, добру поезію:

За горами гори, хмарами повіті,
Засіяні горем, кровію політі.

Тепер подам цю поезію верблїром:

Гори,
повіті хмарами,
Засіяні горем,
політі кров'ю.

Як на мене, ця верблїрова форма діє навіть сильніше і пряміше. А це значить, що сама форма не визначає поезії.

Отже, існує проблема, і треба її розв'язувати. Чи то свідомо ускладнювати поетичну мову, чи вводити дисонансні зударі, чи очунювати її, як радив Ігор Костецький, чи просто відходити від регулярних форм. З подібною проблемою музичної й легкої мови зіштовхувалися італійські поети (Монтале, Унгаретті, Квазімодо) ще на початку минулого століття, усвідомивши, що дотеперішньою поетичною мовою нічого великого створити не можна. Вони відійшли від стандартних форм і створили нову добу в італійській поезії.

Я переконаний, що П. Тичина достоту вичерпав музичність і ліричність української мови. І такою мовою сьогодні нічого великого створити не можна. Деякі поети свідомо чи підсвідомо відчували цю проблему. М. Бажан, наприклад,

зробив свою поетичну мову важкою, гранчасною; Б.-І. Антонич в останній збірці «Романції» відійшов від ранніх елегійних форм до драматично-апокаліптичної мови.

Як було згадано, найлегшим способом вирішити цю проблему є відійти від регулярних форм до верблїру чи прозопоезії. Це починають вже відчувати й сучасні молоді поети. Наведу лише два приклади. Василеві Герасим'юкові, творчість якого основана на гуцульській тематиці, загрожували самовичерпаність чи самоповторення. Іншими словами, йому в якійсь точці треба було б міняти тематику. Але оскільки гуцульські мітології й побут є його духом і плоттю, тож він не міг відійти від своєї тематики, тобто від себе самого. Він натомість відійшов частинно до іншої форми, до верблїру, який в останній збірці «Поет у повітрі» унаглядив для мене, що ця сама гуцульська тематика зазвучала раптом по-новому, навіть оригінальніше і глибше. Правда, Герасим'юк вдавався до верблїру й раніше, тому я не певний, чи піде він цим шляхом оновлення в майбутньому.

Далеко рішучіше підійшов до цієї проблеми Сергій Жадан. Відчуваючи, що його таланти заширокий, заекспансивний для регулярної поетики, він в останніх двох творах {«Історія культури початку століття» та «Бім Мек») перейшов на верблїр, прозопоезію й прозу. Результат, в моїй оцінці, чудовий. Жадан не тільки повніше виявив свій поетичний голос, а й заговорив драматичніше, глибше й проникливіше.

Звичайно, можна було б згадати поетів Нью-Йоркської групи, які ще в середині минулого століття радикально й успішно вирішили для себе проблему поетичної мови. Можна було б згадати поетів Київської школи, які також трактували цю проблему (до меншої, правда, міри, бо не всі вони включилися до цього процесу). Але в уяві найсучасніших поетів поети Нью-Йоркської групи і Київської школи нібито опинилися в категорії неавтономних «клясиків» або поза межами болю, тобто поза межами поточного літературного життя. Тому їхні досягнення і їхній досвід не мають ніякого впливу на теперішній літературний процес, який, на жаль, все ще не дочекався належних дефініцій.

Київ, 2004.

Bohdan Boichuk

MUSINGS ON POETIC LANGUAGE IN UKRAINIAN POETRY

The article raises the question of the exhaustion of classical verse in Ukrainian literature. According to the author, the melodiousness and lyricism of the Ukrainian language, which make it very suitable for versification, creates a problem for poets - by not creating resistance, it is an easy language to write in, which produces a large number of «graphomaniacs» in contemporary Ukrainian literature.